

Debreceni Ember Pál újabb könyvei

Már korábban foglalkoztam Debreceni Ember Pál (1661–1710), az első református egyháztörténet írójának, szerkesztőjének fennmaradt könyveivel,¹ de nemrégén sikerült néhány újabbat beazonosítani, így a szokott rendben, az ismerteket röviden, az újakat hosszabban mutatom be a kora újkori tulajdonos vásárlásának, könyvbeszerzéseinek időrendjében haladva.

1.) Michael TOFEUS, *Disputatio theologica de Perseverantia sanctorum*, 2, Publico examini subjicit: Stephanus Székelyhídi, Varadini, apud Abrahamum K. Szencziensem, 1650, 4° (RMNY 2356).

Helye: OSZK, jelzete: RMK II, 764.

Poss.: Makai Gergely, 1650; id. Köleséri Sámuel; Debreceni Ember Pál, 1678.

Ez a kötet a váradi vizsgadolgozatok egyike, a kevés fennmaradt hazai disputációk kisnyomtatványai közé tartozik. Tofeus Mihály (1624–1684) a leideni egyetemen doktorált, s itthon lett a váradi, majd a kassai iskola tanára, később pedig Erdély püspöke, s Apafi Mihály erdélyi fejedelem udvari papja. Ebben a témában disputált ő is Leidenben, Szokolyai Anderkó István Spanhemiusnál,² s váradi tanársága idején ebből a szokott módon egy diákkör vizsgázott le megvitatta téziseit.³ Ezt az arminianusok elleni vitát és az Isten nevének helyes kiejtéséről szóló vizsgakiadványát Tofeus a barátjának, a közel-keleti nyelvek tudásával felvértezett Apácai Csere Jánosnak ajánlotta, aki ekkor még Hollandiában tanult, s ez időben doktorált Harderwijkben. A kassai evangélikus tanár, Horváth András már szintén tanított a témáról korábban, s ez ellen a kiadvány ellen külön kiadott egy írást.⁴

A kiadvány első birtokosa ez egyik vizsgázó, aki ehhez a részhez carment, köszöntőverset írt, a címlap szerint „Gregory Makai”, feltehetően még abban az évben kapta. A következő bejegyzés már arra utal, hogy egy másik diáktársa, id. Köleséri Sámuel (1634–1683) is megkapta, ő viszont öreg korában, debreceni esperesként ajándékozta ezt a fiatal szeniorinak, Mihály fia tanítójának, Ember Pálnak.⁵ A címlap bejegyzése erről tanúskodik: „Ex dona[ti]one Fratris sui D[omini]. S[amuelis]. K[örös]. É[ri]. accipit Paulus Ember Debrecinus. Anno 1678 Die 14. Aprilis.”. 1679. november 4-én a 10 éves Köleséri Mihály halt meg, s az tiszteletére kiadott

¹ CSORBA DÁVID: Debreceni Ember Pál ellopott és eltűnt könyvei. In: *Magyar Könyvszemle*, 2014. 2. sz. 204–217. p. (továbbiakban: CSORBA, 2014.); UÓ: Debreceni Ember Pál könyvtára. In: *Zempléni Múzsza*, 2014. 3. sz. 33–47. p. (továbbiakban: CSORBA, 2014a.)

² RMK III, 1710.

³ A corollarium végén olvasható névsor szerint a vita és a héber vizsga résztvevői voltak: Stephanus Becskehazi, Thomas Pataji, Joannes Püspöki, Joannes Montanus, Michael Jenei, Samuel Köles-Eri, Gregorius Makai, Stephanus Szekelyhídi, Casparus Enyedi, Ladislaus Illyei, Stephanus Varsanyi.

⁴ RMK II, 720; RMNY 2441.

⁵ Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában. I-II. Szerk.: Szabadi István. Debrecen, 2013. (továbbiakban: SZABADI, 2013.) I. 321. p., 2854. sz.

kötetbe írt Ember Pál két verset is. Előbb mint a rudimentisták praeceptor a búcsúztatta egykori diákját a sorban tizedikként egy 16 disztichonból álló elégiával.⁶ A családdal való kapcsolatát jelzi, hogy a sorrendben utolsó szöveg, az *Epitaphium defuncti* 8 soros hexameterait „a Paulo E. Debr. extractum” néven ő jegyezte, s ez kerülhetett fel a kisember tumbájára is.⁷

2.) MEDGYESI Pál, *Győzködő hit*, Patak, Rosnyai, 1660, 4° (RMK I, 965).
Helye: Szeged, Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, jelzete: Inc. 173.
Poss.: Debreceni Ember Pál, 1682.

Ez a kötet Lorántffy Zsuzsanna várbeli lelkészének, Medgyesi Pálnak egyik, az ugyanott 1658. június 23-án elhangzott beszédét tartalmazza önálló előszóval, s a *Magyarok hatodik jajja* című szerzői kötetben jelent meg. Ember Pál ezt a kiadványt a címlap tanúsága szerint helyben szerezte már mint pataki rektor: „Paul E. Debrecenj. SPatak 25 Xbris 1682.”⁸ Ez alapján tudható egyedül, hogy ez év végén már pataki tanárként dolgozott a visszatért kollégiumban: ez év végétől a régi református keretek közt folytatódott az oktatás, az elmenekült diákok egy része Sallai Pál senior vezetésével hazatért Erdélyből.⁹ Szombathy János, a sárospataki kollégium 1783 és 1823 közti tudós tanára és könyvtárosa, aki iskola- és egyháztörténeti jegyzeteiben a tanárok életrajzi adatait összegezte, nem tudott ilyen pontos adattal szolgálni a szolgálatnak a kezdetéről. Az apró és pontos adatokból, könyves és kéziratári anyagok alapján építette fel a 42. pataki lelkész, Ember Pál arcát és életútját: tudott az egyháztörténetnek és a lelkész magánkönyvtárának a sorsáról, és többek között természetesen az 1683-as lelkészi beiktatásáról is.¹⁰ Révész Kálmán nemzedéke, de még Zoványi protestáns lexikona is ehhez és Szombathi hasonló kompendiumaihoz nyúlt, amikor a kora újkori protestantizmus történetének más források alapján nem rekonstruálható képét kívánták megjeleníteni. Ez a könyves possessorri bejegyzés tehát azt jelzi, hogy 1682 karácsonyára Ember Pál mint az iskola akkor egyetlen tanára már új állomáshelyére érkezett.

A kiadvány útjáról Papp Andrea szegedi könyvtáros szíves közlése alapján foglalom össze a tudnivalókat. A címlap verzőján látható a „Horvát István könyvtárából” pecsét, az ő gyűjteményét halála után (1846) vásárolta meg a Magyar Nemzeti Múzeum, amelynek Horvát maga is könyvtárosa volt. A Szabó Károly-féle RMK-bibliográfia ennek megfelelően szerepeltette a kiadványt, jelezve, hogy a kötet önálló és teljes példányáról van szó (de nem önállóan megjelent példányáról). A Múzeum duplumtárából vásárolta meg a neves esztergomi kanonok, Somogyi Károly, s felajánlásával került

⁶ Sympathia memoriae nominis Michaelis Köleséri, Puelli [...], Debrecini, 1679. 4r (RMK II, 1443.), C1r–v. *Naeniae ferales* címen, „In lachrymas *Debrecina* Themis prorumque tapentes...” incipittel.

⁷ „Haec tegit chari Michaëlis concava costas...” incipittel. Uo. C2r.

⁸ A MOKKA–R-en elérhető leírás ebben a sorban hibás.

⁹ DIENES DÉNES – UGRAI JÁNOS: A Sárospataki Református Kollégium története. Sárospatak, 2013. 45. p.

¹⁰ SZOMBATHI, JOHANNES: Memoriale Historicum. Patak, 1793. [kézirat] – Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárának Kézirattára, jelzete: Kt 42, 69.

teljes könyvtára részeként Szegedre. Sem Horvát, sem Somogyi könyvbeszerzésének időpontja nem ismert.

3.) Julius Caesaris SCALIGER, *Exotericarum Exercitationum Liber XV. De Subtilitate, ad Hieronymum Cardanum*, Francofvrti, impensis Claudii Marnii haeredum, 1612, 8°.

Poss.: Debreceni Ember Pál, 1683; Szikszai Benjámín, 1768.

coll. Bartholomäus KECKERMANN, *De quantitate et locatione Corporis naturalis. Tractatus singularis; I. Synopsis praecognitorum Philosophicorum. II. Disputatio de Cometis primo ingenere, deinde in specie de illoqui anno 1607. apparuit. III. Brevis Meditatio de Dracone volante, qui visus est Dantisci anno 1603. IV. Manuctio ad Locos Communes Iurisprudentiae digerendos. V. Metaphysicae plenioris particula*, Hanoviae, Petrus Antonius, 1617, 8°.

Helye: magángyűjtemény.

A fenti tétel két neves, 16. századi humanista tudós egy-egy művének kolligátuma, egészpergamen-kötésben, a gerincen tussal írt címfelirattal. Julius Caesar Scaliger (1484–1558) itáliai származású, a mai francia területeken tevékenykedett, természetfilozófiához és a klasszika filológiához értő személy volt. A másik Bartholomäus Keckermann (1572–1609) danzigi születésű, számos, főként szisztematikus rendszerezésű retorikai–logikai tankönyvről ismert tanáregyéniség volt. Mindketten koruk neves tudós polihistorai, akik az akkor újként jelentkező filozófiai–teológiai szemlélettel, a rámissza felfogással szemben a konzervatív, az arisztotelianus irányt képviselték, s ez alapján kerülhettek egy kötetbe. Mindezek ellenére is inkább a tulajdonosok bejegyzése miatt beszélhetünk a könyv fontosságáról.

Ez a kötet az előbbi mű címlapjának tanúsága szerint, melyen Debreceni Ember Pál, Szikszai Benjámín és egy Botos András nevű ismeretlen possessor neve olvasható, legalább három ember kezében járt. Szikszai Benjámín (1751–1783) későbbi békési, majd gyulai lelkész, még mielőtt külföldi peregrinációra ment volna (Utrecht, Bázeli),¹¹ 16 évesen debreceni tógátussá válásakor szerezte meg ezt a kötetet.¹² A kötet második kolligátumában számos kézírásos marginális található, melyek nagyrészt Ember Pálhoz köthetőek. Ezen túlmenően pedig ez a címlap-bejegyzés is igazolás a lelkész életének korai, ún. pataki korszakának (1682–83) világos datálására vonatkozóan. A címlapon ez áll: „Pauli E Debrecenj S. Patak 12 Julij. 1683.”. Az előbbi kötet alapján tudjuk, hogy már 1682 karácsonyán Patakon volt, s eszerint pedig 1683 júliusában is, hiszen azt saját kézíratos jegyzete bizonyítja, hogy ez év szeptemberében iktatták be lelkészi hivatalába,

¹¹ BOZZAY RÉKA – LADÁNYI SÁNDOR: Magyarországi diákok holland egyetemeken, 1595–1918. *Hongaarse studenten aan Nederlandse Universiteiten, 1595–1918*. Bp., 2007. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 15.) (továbbiakban: BOZZAY–LADÁNYI, 2007.) 1800. sz.; HEGYI ÁDÁM: Magyarországi diákok svájci egyetemeken és akadémiákon 1526–1788. (1798) Bp., 2003. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 6.) 218. sz.; SZABADI, 2013. I. 8047. sz.

¹² Többször is beírta a nevét a címlapra, mintegy íráspróbaként. Ld. Benj. Szikszai mpria. 1767.; Beniaminus Szikszai 1768. mpria (lehúzza); Sum Benjamin Szikszai (lehúzza); felette olvasható: Andreae Botos).

melyet a németalföldi peregrinációja és a katolikus ellenreformáció hatására megszakításokkal egészen 1695-ig viselt.

Ez a kötet jelenleg magángyűjteményben található, mivel a Honterus Antikvárium és Aukciósház 2015. április 24-i árverésén került elő 449. tételként, s egy gyűjtő fölélicitált a közgyűjtemény kínálta árnak (a címlap az Axioart honlapján látható).¹³ A kötetre kiadott védési javaslat révén legalább annak mozgása nyomon követhető, és az Farkas Gábor Farkas (OSZK, RNYT) kezdeményezésére nemsokára másolati formában elérhető lesz az OSZK állományában.

4.) *Canones ecclesiastici, in quinque classes distributi... / (Az edgyházi jó rend-tartásoknak írottörvényi, mellyek öt részekben foglaltattak..., Várad, Szenci Kertész Ábrahám, 1642, 8° (RMK II, 612; RMK I, 1731; RMNy 1975).*

Helye: TTREK, DRK Nagykönyvtára (Debrecen), jelzete: RMK 1021.

Poss.: Debreceni Ember Pál; Ladányi János 1726; Szilágyi T. István (exlibris).

Ezt a kötetet már korábban ismertettem.¹⁴ Ember Pál valamikor 1683 és 1706 közt szerezhette itthon, erre az említett írásomban tisztázott külső okok utalnak. A belső táblán legfelül olvasható a bejegyzése („Ex Libris Pauli Ember Debreczeni”) és ismert szimbóluma a 111. zoltárból („Arcanu[m] Jehovae adest reverentibus ipsum”), a címlapon pedig a két későbbi possessoré.

5.) Campegius VITRINGA, *Sacrorum Observationum, L. 1., in quo vulgaris de linguarum confusione sententia examinatur : Sephiroth Cabbalisticæ exponuntur atque illustratorum quorundam Scripturæ S. locorum specimina exhibentur*, Franequæ, apud J. Gyselaar, 1683, 4°.

Helye: TIREK, SRK Nagykönyvtára (Sárospatak), jelzete: C 639.

Poss.: Debreceni Ember Pál, 1685; Szathmári Paksi Mihály, 1712.

Ember Pál kedvenc franekeri teológiatanárának az ő írásaiban is sokszor idézett kiadványáról van szó.¹⁵ A címlapon találhatóak a possessori bejegyzések. Ezúttal nemcsak a tulajdonos szignója („Pauli E. Debrecenij”) és a jelmondata („Psal. 25.14. Arcanu[m] Jehovae adest reverentibus ipsum”), de a vásárlás időpontja („Franekeræ Frisiorum 12. Septembr. 1685.”) és a könyv ára („fl. 1. polt. 20.”) is megtalálható. A kötet örököse a lelkész Judit nevű lányának a férje, Szathmári Paksi Mihály (1683–1744), akkoriban tokaji lelkész lett. Ennek adatait (név, jelmondat, időpont) ugyanitt, a címlapon olvashatjuk: „Dominus providet, Michaël Szathmáry Tokajini, A. D. 1712”.

¹³ Ld. Axioart. Műkereskedelem az interneten. Online: <http://www.axioart.com> Tételsz.: 449/573. – 2015. november.

¹⁴ CSORBA, 2014. 206–209. p.

¹⁵ CSORBA, 2014a. 34., 37. p.

6.) Johann Heinrich HOTTINGER, *Grammaticae Chaldaeo–Syriacae Libri duo*, Tiguri, Typis Johannis Jacobi Bodmeri, 1652, 8°.
 Poss.: Debreceni Ember Pál; Szathmári Paksi Mihály.
 Coll. Uó, *Erotemata Linguae Sancta libri duo*, Tiguri, Typis Johannis Jacobi Bodmeri, 1647, 8°.
 Helye: TIREK, SRK Nagykönyvtára (Sárospatak), jelzete: KK 171.

Hottinger zürichi professzor szír nyelvtana közkedvelt teológiai szakkönyv volt (sok egyéb szerző mellett, akik e témában publikáltak, pl. Alting, id. Buxtorf, Leusden), beszerzésére külföldön bárhol sor kerülhetett. Ennek körülményeire semmilyen egyéb bejegyzés nem utal, csak és kizárólag a címlapon látható két possessori utalás, a jól ismert nevekkal. Előbb: „Pauli E. Debrecenij”, majd veje rövidített névvel, de szerencsére a jelmondatával, s ez alapján beazonosítható (szemben a Szathmári névvel, amivel Dunát lehet rekeszteni az újkorban): „Dominus providet, Michaëli Szathmári [Paksi]”.

7.) *Dissertatio theologica De specie criminis, in deserto perpetrati, quod Deus Israelitis exprobat apud Amosum cap. V. 25. 26....*, Praeside Campegio Vitringa... defendenda ab Henrico Bernsau..., Franeker, Gyselaar, 1684, 4°.
 Helye: TIREK, SRK Nagykönyvtára (Sárospatak), jelzete: SS 119.
 Poss.: Debreceni Ember Pál, 1695; Szathmári Paksi Mihály, 1712; SRK, 1790.

Ezt a kötetet már korábban szintén ismertettem.¹⁶ A kötet belső tábláján áll a szignója („Pauli E. Debreceni”) és jelmondata („Arcanum Jehovae adest reverentibus ipsum”). Németalföldi peregrinációja idején (1684–86) szerzett 26 szöveget (1680 és 85 közt Leidenben és 1682 és 86 közt Franekerben elhangzott disputákat) foglal magában, majdnem egyenlő számban (14 leidenit és 12 frízeti). Ennek a sok kisnyomtatványnak kötetvé válását ismerjük: Ember Pál már losonci lelkész korában egy Lisznyai nevű rimaszombati Bibliopolus-szal köttette egybe. A pataki ellenreformációt sokáig (1686–95) túró fiatalember már egy félévi losonci nyugalmat követően kezdhette rendezni könyves állományát, s beköttette nyugati diákéveinek kedvelt kurrens disputációit. Családi örökségként a veje, Szathmári Paksi István, akkor tokaji lelkész tulajdonába került (1712), s a családban maradt annak két generáción belüli vándorútján (erdélyi, pataki s debreceni állomásokon). Végül Szombathi János már említett tudós pataki könyvtáros vette állományba s írta le 1790-ben. A második világháború előestéjén mint a védett állomány része előbb Pestre, aztán a győztes orosz seregekkel világháborús zsákmányként a nyizsnij novgorodi egyetemi könyvtár (Oroszországi Állami Rudomino Idegennyelvi Könyvtár) állományába vándorolt.¹⁷ Ember Pál tulajdonosi bejegyzése ott látható a címla-

¹⁶ CSORBA, 2014. 209–216. p.

¹⁷ Translatio librorum: Tanulmányok az Oroszországból Sárospatakra visszaszolgáltatót könyvek kapcsán. Szerk.: Genyijeva, Jekatyerina Jurjevna – Kiss Ilona – Monok István. Bp., 2007. Online: Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/05600/05633> – 2015. november.

pon, de itthon több mint félévszázadig csak egy címlapfotóval rendelkezünk: 2006 óta újra a Pataki Kollégium Nagykönyvtárában őrzik a kötetet.

8.) *Historia B. Platinae de vitis Pontificium Romanorum*, Coloniae Agrippinae, ex officina Choliniana, supmtibus Petri Colini, 1626, 4°.
Helye: TIREK, SRK Nagykönyvtára (Sárospatak), jelzete: L 310.
Poss.: Szerencsi N. Péter, 1642; Debreceni Ember Pál; Szathmári Paksi Mihály; SRK, 1800.

Bartholomeus Sacci/Platina 15. századi, a korai vatikáni könyvtári adatok alapján készített *Pápák élete* című műve reneszánsz adattár, melyet a reformáció is jól kamatoztatott kritikus hangvétele miatt. A kötet első tulajdonosa az első levél verzóján jelölt adatok alapján Franekerben szerezte azt elég komoly összeget fizetve érte. „Petri N. Szere[n]tsi Constat. Tall. 2. et stiff. 23. Franequerae 1642 22 Septimo menso Lugduni Batavorum”. Szerencsi N. Péter (1612–?) pataki diákként 1636 karácsonyán lett tógátus, s szathmári rektorsága után ment külföldre.¹⁸ Előbb Németalföld egyetemén tanult (1640–41, Franeker, Leiden),¹⁹ majd Anglia (1641–42) nevezetességeit látogatta 7 társával egyetemben, Cambridge-ben pedig az Emmanuel College vendége volt. Angol tudását jelzi, hogy William Sancrofttól, a későbbi canterburyi érsektől kora puritán kegyességi munkák (Ball, Scuder és a két Rogers egy-egy műve) beszerezésében kért segítséget.²⁰ Hazafelé vezető útján vásárolta a fríz városban ezt a fenti kötetet.

Ennek további sorsáról nem tudok, így csak sejteni vélem, hogy Szerencsi halála után elárverezhették könyveit, mert a következő possessor, Ember Pál megvásárolta azt, és barátként kapta, ahogy ez még szokás volt a korban. A címlapon csak az új tulajdonos neve áll („Pauli E. Debreceni”), a belső táblán a vásárlásra utaló jegyzet magyar valutában, vagyis itthoni a vásárlás („Ex libris Pauli E. Debreceni. constat flor. 1./75”). Az egyháztörténetésztől örökölte ismét csak Szathmári Paksi Mihály (ezt jelzi a 342. lapon található névbejegyzése, mely biztosan a saját keze nyoma: „Szathm. Paksi”). A pataki könyvtáros, aki pedig bevételezte a kötetet 1800-ban, az Miskolci Mihály volt.²¹

9.) DEBRECENI EMBER PÁL, *Garizim és Ébál, (...) Az isteni örök elválasztásnak, és elhagyásnak dékrétomának nagy titkáról*, Kolozsvár, Tótfalusi, 1702, 8° (RMK I, 1650).

Helye: TTREK, DRK Nagykönyvtára (Debrecen), jelzete: RMK 603.

Poss.: Debreceni Ember Pál 1702; Debreceni Ember István 1702; Debreceni Király István.

Ez a kötet pedig mai szóval élve egy „repipéldány”, amit a szerző az egyik rokonának, a pataki száműzött kollégiumnak éppen akkor Kassán létező

¹⁸ HÖRCSIK RICHÁRD: A Sárospataki Református Kollégium diákjai, 1617–1777. Sajtó alá rend.: Dienes Dénes. Sárospatak, 1998. 66. p.

¹⁹ BOZZAY-LADÁNYI, 2007. 152., 2653. sz.

²⁰ GÖMÖRI GYÖRGY: Egy magyar peregrinus levele William Sancroft-hoz. In: *Erdélyi Múzeum*, 2000. 1–2. sz. 17. p.

²¹ Erre utal a két jelzés: Liber Koll. Refor. S. Patak.; Liber Kollegii Refor. S. Patak, Signavit Michaël Miskolczi. 28a Sept. 1800 Ord. Pt. Bibl.

iskolájába küldött, s az tőle valamikor egy másik debreceni illetőségű Király Istvánra szállt. Utóbbi személy pedig életét a cívisvárosban fejezte be, s ily módon igen egyszerűen juthatott be a könyv a Kollégium könyvtárába.

A DRK Nagykönyvtárában található egy olyan kötet, melynek a belső tábláján a következő bejegyzés áll: „A debreceni főiskolának, Ember Pál”.²² Ez egy 16. századi ismert református–katolikus hitvita, Gyarmati Miklós tollából.²³ Ez az Ember Pál 1843-ban iratkozott be a Collegiumba, s tanult itt filozófiát, jogot és teológiát, tehát nem azonos a fenti személlyel.²⁴ A kötet rengeteg 18. századi kézírású marginális jegyzetet tartalmaz, melyek konkordancia és memóriatár jelleggel készültek. A könyv másik bejegyzése alapján piskárkosi Szilágyi Sámuel professzorról szállt annak Gábor fiára azt megelőzően.²⁵ A korábbi tulajdonosokról nincs hír, mivel a könyv 19. századi új kötést kapott. Elvben, a kiadás évét, témáját tekintve ezt a kiadványt az egyháztörténész Ember Pál is olvashatta. A jelenleg ismert adatok szerint erre a műre nem hivatkozott. A kérdés eldöntésében nem segít, hogy a kötetnek 19. századi kötése van, és az első előzéklapja is elveszett (ahová egyébként Ember Pál gyakran írta a possessori bejegyzéseit). De legalábbis feltételesem ezt a kötetet nem számoltam a kora újkori szerző könyvtárának tagjai közé.

Annyi bizonyos, hogy mivel az egyháztörténetíró Debreceni Ember Pál után csak egy szem lányka maradt, a neve nem ment tovább. Könyveit, hagyatékát viszont a Szathmári Paksi-család örökölte, akik közül éltek Erdélyben, Patakon és Debrecenben is. Az ő könyvtáruk négy generáción át végigkövethető a possessor-bejegyzéseik révén a pataki könyvtár állományában.

(Csorba Dávid)

²² TTREK, DRK Nagykönyvtára, jelzete: RMK 189.

²³ GYARMATI MIKLÓS: Kereszteni felelet... Monozloi Andrásnak... könyve ellen. Debreczenben, 1598. 4° (RMNy 830).

²⁴ SZABADI, 2013. II. 1166., 1478. p.

²⁵ A címlapon ez áll: „Successit in Possessione hujus Libri post decessum Parentis quondam G[ene]rosi. Dni. Samuelis Szilágyi filius Gabriel Szilágyi”.